

Libro to Kosorollan Uwoy Kod-Allid

Book of Knowledge and Conservation
Obo Monuvu of Magpet, Cotabato

Libro to Kosorollan Uway Kod-Allid

Obo Monuvu traditional dance mimicking monkey's behavior

The Obo Monuvu of Magpet

The Obo Monuvu is an indigenous cultural community that resides at the foothills of Mt. Apo. Just like the other indigenous community within the Mt. Apo territory, the Obo Monuvu regard the Apo Sandawa as a sacred mountain as it was the praying mountain of their ancestors from a long time ago. It has been inculcated in their culture that this is an important part of their history as an Obo Monuvu.

The community comprise a large parcel of land that is a part of their ancestral domain issued to them, three of which are the Barangays Manobo, Imamaling, and Don Panaca. Barangay Manobo was formerly known as “Tico”, a word in the local language used to describe the crooked creek that flows within the area. The name was later changed to “Manobo” by the former Captain the late Rolando M. Pelonio to signify that the barangay is a home to the community of the Obo Monuvu. Barangay Don Panaca derived from the local term “diyong to down daon to abaca” that refers to the place where people would eat food wrapped in wild abaca leaves while resting from hunting or farming. The barangay was said to be a hunting ground in the past due to the abundance of wildlife available to the community. When migrants came, they misheard the original term and shortened it to “Don Panaca” and was later adopted as the official name of the barangay. Imamaling was said to be a woman from Magpet who disappeared while fishing by the river of the barangay and was believed to be taken away by the spirits. The name “Imamaling” was used to refer to the place where she got lost and was soon used as the official name of Barangay Imamaling.

Panginitan River, Manobo and Don Panaca boundary

Ang Obo Monuvu usa ka indigenous cultural community nga anaa sa tiilan sa Mt. Apo. Sama sa uban nga tribo sa teritoryo sa Mt. Apo, ang Obo Monuvu gintan-aw kin inga bukid nga sagrado tungod kay mao kini ang ampoanan sa mga katigulangan sauna. Kini anaa na diha sa among kultura nga usa ka importante nga matang diha sa kasaysayan isip Obo Monuvu.

Ang komunidad adunay dako nga parte sa yuta nga parte sa yutang kabilin, kauban na niini ang mga barangay sa Manobo, Imamaling, ug Don Panaca. Ang Barangay Manobo nailhan sa ngalan nga “Tico”, tungod sa baliko nga sapa nga nagadaguyduy sa lugar. Ang ngalan nga kini giilisan ug “Manobo” sa kanhing kapitan nga si Rolando M. Pelonio

arun magpakita nga ang maong barangay mao ang puly-anan sa tribo sa Obo Monuvu. Sa laing bahin, ang Barangay Don Panaca nagagikan sa pulong nga “diyong to down daon to abaca”, nga nagbuot pasabot nga lugar kung asa nagakaon ang mga tao sa pagkaon nga giputos sa dahon sa abaca samtang nagpahuway gikan sa pagpangayam ug pag-uma. Matud pa, ang barangay usa ka lugar pangayaman sauna tungod sa kaabunda sa mga kahayuoan nga anaa dihaa. Sa pag-abot sa mga dayo, nabag-o ang orihinal na pangalan niini ug gitawag nga “Don Panaca” nga mao ang kasamtang ginagamit isip opisyal nga pangalan sa lugar. Ang Imamaling ginaingun nga ngalan sa usa ka babae nga gikan sa Magpet nga nawala samtang nangisda sa sapa sa lugar, ug ginaingun nga gikuha sya sa mga espiritu. Sukad niadto, ang Imamaling ginagamit nga terminolohiya arun nganlan ang lugar kung asa nawala ang babae ug sa kadugayan, gigamit isip opisyal nga pangalan sa barangay.

Datu Basilio Padaya while performing the panubad or ritual

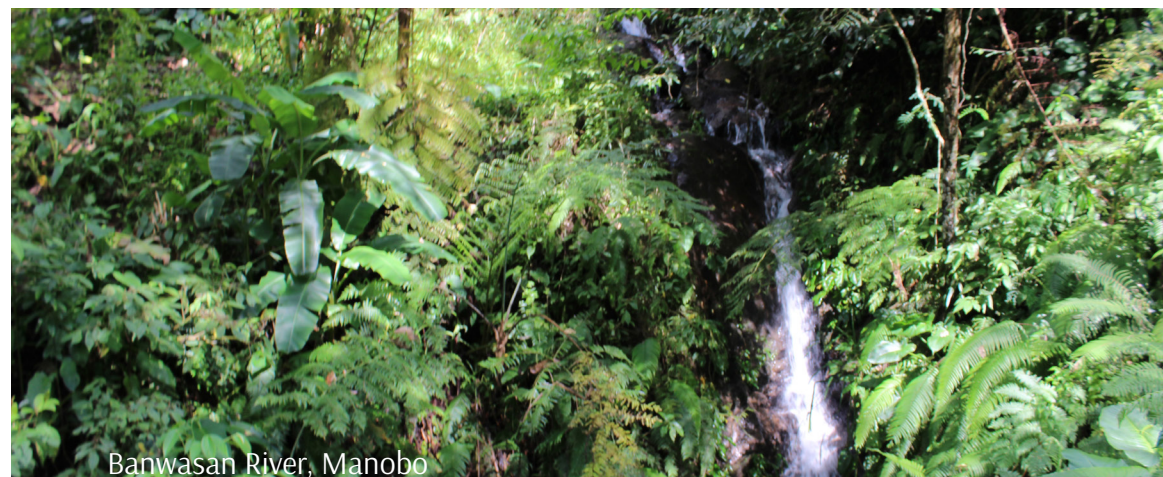

Within the ancestral domain governed by these barangays lie different sacred places that serve as traditional landmarks that has significant value to the history of the indigenous community in the area. In Manobo, there is an area in particular dubbed as the “Holy Place” where people go to when they want to pray. It is said that unnecessary noise and damaging of things in the area is not allowed or the person will be punished by the deities. Another place in the area is called “Langit-langit” as it is said that the area resembles heaven due to its high location. Just like the holy place, people are not allowed to make unnecessary noise or destroy anything in the area. Mountains are also regarded as sacred, such as Mt. Kol’lelan. A river in Manobo called Banwasan River is a said where the ancestors used to bathe and rinse themselves because of its healing properties blessed by the spirits. The cliffs near the river are said to be a home to the unseen creatures. Up to this day, the water can still be used for drinking because the source is still undisturbed.

Banwasan River, Manobo

Diha sa yutang kabilin nga gidumalaan sa kini nga mga barangay anaa ang nagkalahi-lahing nga sagrado nga lugar nga adunay dakong bili sa kasaysayan sa tribo. Sa Manobo, adunay lugar nga ginatawag nga “Holy Place” nga mao ang lugar-ampoanan sa mga tao. Matud pa, ginadili ang pagsaba-saba ug pagpangguba ug mga butang sa lugar kay silutan ang mga musupak niini sa mga espiritu. Anaa say lugar nga ginatawag nga “Langit- langit” tungod kay taas kini nga lugar nga murag maabot na ang langit. Pareho sa Holy Place, ginadili ang pagsaba-saba ug pagpangguba sa lugar. Ang mga bukid ginatan-aw sad nga sagrado, sama sa Kol’lelan. Ang sapa sa Banwasan ginaingun nga liguanan sa mga katigulangan kaniadto tungod kay ang tubig nga gipanalanginan sa mga espiritu makaayo sa mga sakit. Ang mga pangpang duol sa sapa ginainun nga puluy-anan sa mga espiritu. Sa karun, ang tubig nga nagadagayday sa sapa mainom pa tungod kay ang gigikanan ani wala mahilabti.

Banwasan River, Manobo

Holy Place, Manobo

Sitio Mawag, Barangay Manobo

The first ever sitio in Manobo, Sitio Mawag, used to be progressive because of the agriculture industry. However, due to illegal logging activities and insurgency issues, people left and evacuated to different areas and converted Mawag into a burial ground.

Another sitio, Sitio Pantaron, was named after the river that flows from the mountains and provides water to the sitio and to the lower parts of Manobo. The river Pantaron was said to be very sacred that women with menstruation are not allowed to go into the river in order not to “taint” its purity. The sitio itself, is sacred, that only elderly people are allowed to reside in it. It was only changed when the current sitio captain the former sitio captain to allow them to live in the sitio for them to easily tend their farms. They were granted the favor, given that they follow the indigenous customs and practices in the area. Up to this day, courtship is not allowed within the sitio. Giving birth is also prohibited, because the offspring will die if born in the sitio. There are two mountains that resembles twin siblings, the Matari. A mountain called the Duhong, which locally means seven steps, has falls that has seven ladder-like rocks before reaching its peak and it was believed that an elder left an important item, the Kamukaay, that if picked or disturbed, the Pantaron river will overflow and cause flood in the sitio. Both mountains are considered as sacred by the Obo Manobo community.

Ang pinakauna nga sitio sa barangay, ang Sitio Mawag, progresibo ug malamboon kaniadto sa agrikultura. Apan tungod sa illegal logging ug gubat nga nahitabo kaniadto, napugos ang mga tao nga biyaan ang Sitio arun mubakwit ug ang sitio nahimong lubnganan sa mga katigulangan.

Ang usa pa ka sitio, ang Pantaron, gipangalan sa sapa nga nagtubod gikan sa kabukiran nga maoy gigikanan sa tubig alang sa Sitio ug sa ubos nga bahin sa barangay. Ang sapa sa pantaron ginaingun nga sagrado nga ang mga babayeng adunay regla bawal maligo sa sapa arun dili kini mahugawan. Ang sitio sagrado sad, nga ang mga tigulang lang ang pwede nga mupuyo sa lugar. Nabag-o lang kini kaniadtong nihangyo ang kasamtang kapitan sa sitio sa iyang amahan nga mao sad ang nangulo sa lugar kaniadto nga mupuyo sila sa sitio arun maatiman ang ilang mga uma. Gisugtan sila nga mupuyo, apan kinahanglan gihapon nilang tumanon ang mga kulturahong batasan. Hangtud sa karun, ginabawal ang pagpanguyab sa sitio. Ang mga babaye nga manganak kinahanglan nga muadto sa sentro sa barangay kay kung ang bata mamatay kung diha sya sa sitio mahimugso. Adunay duha ka bungtod sa sitio nga sama sa kambal nga mag-igsoon, ang Matari. Ang bukid sa Duhong, nga buot pasabot pito ka ang-ang, adunay falls nga nay pito ka pang-pang bag-o maabot ang kinatumyankung asa gibilin sa katigulangan ang usa ka importante nga lugar nga mao ang bulak sa Kamukaay, nga kung kuhaon o hilabtan, mubaha ang sapa sa Pantaron diha sa sitio. Ang kini nga mga kabukiran ginaila nga sagrado sa komunidad sa Obo Manuvu.

A part of the Sitio Dallag, another sitio in Manobo, is called Lantuwa, which refers to the indigenous way of cooking where fire is surrounded by rocks where a pan is placed. It was named as such because the barrio is surrounded by mountains. These mountains used to be the hunting grounds of the ancestors, however, due to religious influences, these areas became a place for panuvad-tuvad.

Ang parte sa Sitio Dallag ginatawag nga Lantuwa, buot pasabaot lutuanan kung asa ang mga bato nga patunganan sa sug-angan nakapalibot sa kayo, tungod kay ang lugar napalibutan sa mga bukid. Ang kini nga mga bukid lugar pangayaman sauna, apan tungod sa impluwensya sa relihiyon, kani nga mga lugar nahimong lugar panuvaran.

Sitio Dallag, Manobo

Forest Guards of Manobo performing patrolling

Sitio Elib, Barangay Manobo

In Sitio Elib lies the the source of water of Banlawon River, one of the biggest rivers that flows in Barangay Manobo. A natural water system is also located in the Sitio called the Sinupa that supplies most of the water needs in the barangay. Because of its vitality, harvest of hardwood and rattan is strictly prohibited in the area under the indigenous policies.

The Sitio Mahitang, originally called Tutungaan that translates to utlanan or boundary, was said to be the location for the barter system in the past. The river in the sitio serves as a meeting area where people would exchange goods such as rice, sugar, and meat. In the sitio, the sacred landmark Panuwasan can be found, where the peak of the falls is located. According to the elders, the place can give a sense of relief from tiredness and worries, which is the reason why people refer to the place as binlanan, or a place where one leaves something behind. The place is also a home to various medicinal plants that only the mananambal can determine which can heal a certain illness. As a respect to the entities and spirits in the area, one must leave an offering upon entering its premises.

Along the tricky trails of the sitios in Manobo, a certain mountain called the Pamantawan can be seen. It is said that the mountain is sacred because of its height. At its peak, one can easily see the landscapes of the barangay. Another traditional landmark is called the Sas-sang, a rock structure that resembles a house. People visit the place to offer cigars, coins, and food as a sign of respect to the spirits living in the structure and in its vicinity.

Sa Sitio Elib makita ang gigikanan sa tubig sa sapa sa Banlawon, usa sa pinakadako nga sapa nga nagaagas sa Manobo. Adunay natural nga systema sa tubig nga ginatawag nga Sinupa nga mao ang nagahatag ug tubig sa barangay. Tungod sa kaimportante niini, ang pagpanguha sa mga kahoy ug rattan hugot nga ginadili sa erya ilalom sa kulturanhong polisiya.

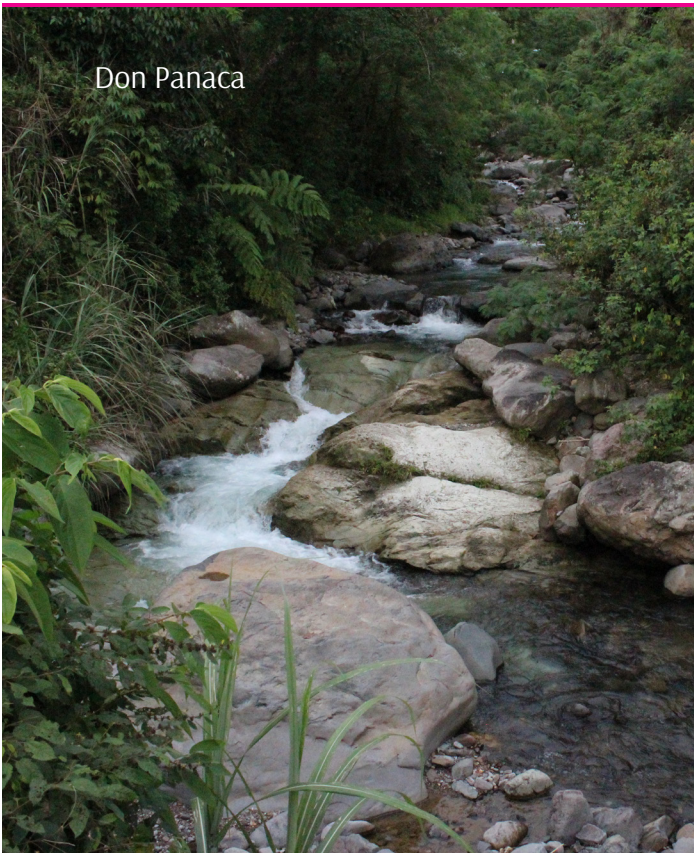
Ang Sitio sa Mahitang ginatawag nga Tutungaan kaniadto nga nagpasabot nga utlanan tungod kay sa sapa nga anaa sa sitio ginahimo ang barter kaniadto, kung asa ang mga tao magsugat arun magkambyuanay ug mga butang sama sa bugas, asukar, ug karne. Dinhi nga sitio makita ang lugar nga gihinganlan ug Panuwasan nga anaa makita ang kinatumyan sa falls. Matud pa, ang mga tao kaniadto ginatawag sad kining lugara nga binlanan tungod kay ang lugar makawagtang sa kakapoy ug kabalaka. Anaa sad dinhi ang mga tanom nga ginagamit nga tambal sa tradiyunal nga pamaagi, apan ang mananambal lang ang nakabalo kung unsa kini ug kung unsa ang tambalan niini pinaagi sa damgo. Tungod sa kadaghan sa mga nutan nga anaa sa sulod niining lugara, gikinahanglan nga magbilin ug halad bag-o musulod isip respeto sa mga espiritu nga nagpuyo dihaa.

Diha sa lisod nga agianan sa Manobo makita ang bungtod nga gihinganlan ug Pamantawan. Ginaingun nga sagrado kini nga lugar tungod sa iyang katas-on kung asa makita ang maanindot nga talan-awon. Aduna say traditional nga timailhan nga ginatawag nga Sa-sang, usa ka dako nga bato nga sama sa imahe sa balay. Ginabisita kini sa mga tao arun mag-alay ug trisbi, sinsilyo, ug pagkaon isip respeto sa mga nagpuyo sa lugar.

Sitio Elib, Barangay Manobo

Don Panaca

In Don Panaca, a mountain called Mt. Uhis is considered as sacred. It is said that it has a mossy forest and the plants that grow in the area have white parts on it, which signifies that spirits and entities are present in the area. The Ngangag Mountain is also regarded as sacred, as it was said that when their ancestor pierced his spear on the mountain, a cry of pain can be heard, thus its name. The falls and other big bodies of water in Don Panaca is also considered sacred because it is believed that aside from providing drinking water to the place, these are also being guarded

by the spirits. In Barangay Imamaling, a certain landmark is prominent, the Sooam Banog, which translated to “perch of the Eagle”. According to their folklore, Philippine Eagles in the past are huge that they can carry humans in their nest. One of their ancestors was carried by the eagle and was brought to the nest as a meal for the eaglet. However, the ancestor was able to hide in the nests and took care of the eaglet until it is able to fly. When the eaglet matured and was ready to leave its parents’ home, the eaglet brought their ancestor back to the village. Since then, the ancestor, as well as the rest of the people in that village, regarded the Philippine Eagle as a friend that up to this day, the people of Imamaling regard the Philippine Eagle as a sacred species.

These traditional landmarks reflect the culture of the Obo Monuvu. In these places where vast forests remain, is an abode to species that has cultural significance to the community. They can be either for omen, spiritual purposes, or food.

Sa Barangay Don Panaca, anaa ang sagrado nga bungtod nga giila sa pangalang Mt. Uhis. Ginaingun nga ang kalasangan sulod niini daghan ug lumot ug ang mga tanom nagatubo adunay puntik-puntik nga put inga nagpasabot nga adunay nagpuyo nga mga espiritu. Ang bukid sa Ngangag sagrado sad tungod kay kaniadto, giugsok sa ilang katigulangan ilang pana sa yuta ug naa syay nadungog nga hilak daw nasakitan, maong gihinganlan ang bukid ani. Ang mga falls ug uban pang katubigam sa barangay sagrado tungod kay kini nagahatag ug tubig alang sa katawhan ug kani ginabantayan sad sa mga espiritu. Sa Barangay sa Imamaling, usa ka lugar nga ginaila nga sagrado mao ang Sooam Banog nga nagbuot pasabot nga batuganan sa agila.

Adunay istorya nga kaniadto ang mga agila dagko nga kaya nila nga maalsa ang usa ka tao sa kahanginan. Usa sa ilang mga katigulangan ginaingun nga gidagit sa agila arun ipakaon sa iyang piso, apan nakatago sya sa salag ug iyang giatiman ang piso hangtud sa makalupad na. Pag dako sa piso ug andam na sya nga muhawa sa ilang salag, gidala niya ang tigulang pabalik diha sa iyang gigikanan. Sukad niadto, ang tigulang, kauban ang iyang komunidad, ginatan-aw ang agila isip amigo nga hangtod karun, ang agila usa ka sagrado nga hayop alang sa tribo nga anaa sa Imamaling.

Kani nga mga tradisyunal nga timailhan nagapakita sa kultura sa Obo Monuvu. Dinhing mga lugara kung asa makita ang lapad nga kalasangan, puluy-anan sa mga kahayupan ug tanom nga adunay kulturahong importansya sa komunidad. Kini ginagamit isip talimad-on, sa espirituhong pagtoo, ug pagkaon.

Ritual Offerings

Hardened Almaciga Resin

Philippine deer, wild pig, palm civet, shrew, frogs, monkeys, bats, and snakes were hunted and cooked for food. In the past, hunts are shared within the community even in small amounts, as the elders believed that hunts from the forests should be shared by everyone. However, due to different influences that came to the Obo Monuvu, prey from the forests became a commercial industry, though at present, indigenous organizations have strict rules on hunting wild animals for sale, especially the endangered species.

The Agoho tree, or Pine tree, was used as a charcoal by blacksmiths to forge weapons and farming tools using their traditional equipment sayaban or forge. For the weapons, the body of the spear is made up of the tree called Movaasag because of its sturdy properties. The sap of the Almaciga is highly flammable, so as of the Tanguile, which is why they were collected in the past to make fire.

For the indigenous peoples, not only that the forest is a place for food, but it is also a home of traditional medicine. Antlers of the deer, tusks of wild pigs, and the oil, bile, and bones of the reticulated python are only a few of traditional medicine of the Obo Monuvu culture. Certain shrubs are also used for medicine, though only the mananambal or traditional healer can determine which plant can heal specific illnesses.

Ang binaw, baboy ihalas, milo, baki, unggoy, paniki, ug bitin ginadakop kaniadto tungod kay mao kini ang karne alang sa tribu. Ang mga dinakpan sauna ginasaluhan sa komunidad maski sa ginamay nga bahin tungod kay alang sa katigulangan, ang gikan sa kalasangan alang sa tanan. Apan, tungod sa nagkalain-lain impluwensya nga niabot, ang pagpangayam nahimong negosyo ug sa kasamtaman, ang organisasyon sa tribu nay istrikto nga mga polisiya diha sa pagpangayam sa mga hayop ihalas, labaw na alang sa mga hayop nga nagamubo ang ihap sa lasang.

Ang kahoy sa Agoho ginagamit nga uling nga ihaling diha sa sayaban sa nga panday arun maghimo ug mga hinagiban ug mga gamit sa pagpanguma. Sa mga armas, and lawas sa bangkaw hinimo gikan sa kahoy nga ginatawag nga Movaasag tungod sa iyang tibay. Ang duga sa Almaciga ug Tanguile dali ra masunog, maong ginakolekta kini kaniadto arun gamiton nga suga ug bulitik.

Alang sa tribu, ang kalasangan dili lang lugar para sa pagkaon ug gamit alang sa adlaw-adlaw nga panginahanglan, lugar sad kini alang sa mga tradisyunal nga tambal. Ang sungay sa binaw, pangil sa baboy ihalas, ug ang lana, apdo, ug bukog sa baksan pipila lamang sa mga tradisyunal nga tambal sa Obo Monuvu. Adunay uban na mga tanom nga ginagamit isip tambal, apan ang mananambal lang ag nakabalo kung unsa ang makatambal sa usa ka sakit.

Binaw
(Philippine Brown Deer)

Almaciga Tree

Cinnamon Tree

The Philippine Cinnamon Tree, locally known as Karingag, is an herbal medicine, believed to lower hypertension, relieve cough, and heal muscle sprain when steeped in wine and taken every evening. Rattan was also treated as food by the pigs and rodents and used as a folk medicine to relieve diarrhea, while nettle plant is used to relieve symptoms of Urinary Tract Infection. A certain Balintudog was said to help aid sleep for those suffering from insomnia, while a plant locally known as Aha, a food for bats and birds, was said to help with the wound swelling and infections.

Biodiversity in the forests within the territory of the Obo Manuvu also serves their spiritual purposes for the community that they are often included in rituals and behaviour of certain species serves as an omen. For plants, Tinikaran, Song-guyan, Mabutiti, and Almaciga are believed to be sacred tree in Imamaling. Due to its physical structure, these were viewed as abodes of the spirits in the forests. A plant locally known as Malapapaya is said to symbolize good harvest when it blooms. A plant called Indang is used for the panuvaran or ritual place and a locally known tree Sanggawan is allegedly an ingredient in making love potions and is usually associated with bad luck and incidents. Another plant, known as Lanahon, is said to be used in warding off bad spirits and entities.

Ang Karingag usa ka tambal nga ginaingun nga makatabang sa pagpababa sa hypertension, ubo, ug sakit sa lawas. Ang panit ginahumol sa bino ug ginainom kada gabii. Ang rattan pagkaon sa baboy ihalas ug mga ilaga ug tambal sad para sa kalibanga, samtang ang alingatong ginagamit para mawala ang simptomang sa Urinary Tract Infection. Ang Balintudog ginagamit arun dali lang makatulog, ug ang Aha nga pagkaon sa paniki ug langgam, ginagamit panglimyo sa samad.

Ang nagkalahi-lahing kinabuhi diha sa kalasangan sa territory sa Obo Monuvu ginagamit sad sa ispiritwal nga katuyuan sa komunidad tungod kay ginagamit kini sa mga ritwal ug ang mga naobserbaran nga batasan sa uban nga hayop ginatan-aw nga talimad-on. Sa mga tanom, ang Tinikaran, Song-guyan, mabutit, ug Almaciga sagrado alang sa mga tribu sa Imamaling tungod sa ilang kadako nga ginatuohan nga puluy-anan sa mga engkanto. Ang kahoy nga Malapapaya ginaingun nga nagasimbolo ug maayong ani kung mamulak. Ang tanom nga ginatawag nga Indang ginagamit sa panuvaran ug ang Sanggawan ginaingun nga ginagamit sa mga lumay ug adunay kalambigitan sa malas ug dautang panghitabo. Ang Lanahon ginagamit arun mapahawa ang dautan nga espiritu.

Interestingly, birds have significant cultural value to the Obo Monuvu, often regarded as timekeepers and omen. Birds such as the Philippine Bulbul, Yellow-breasted fruit dove, and hornbills are treated as timekeepers as they make their bird calls at the specific times of the day, making it beneficial to farmers and hunters even in the absence of clocks. Large-billed crows are said to symbolize bad luck when seen flying at night. The Philippine Coucal's call is associated with rain while the Brush cuckoo is associated with drought. White-eared brown dove is quite popular among different indigenous community within Mt. Apo range as it serves as an omen especially to travelers. The direction where the sound is heard is a signifier whether the person should pursue his/her travel or not. When a Pinkster Hawk Eagle is seen paragliding and cooing, it is said that it is a message that there will be a death of a kin.

It is also a belief among the Obo Manuvu that each species in the forest has its own alpha, bestowed with spiritual abilities as they are guarded by the spirits. According to former hunters, they can distinguish if the animal that they hunted is an Alpha if the gunshots would not hurt them.

One of those is the Dumaog, the master of the wild pigs. It is characterized as an animal that has white horns and white spots on its face. It also has long fangs that points upwards pass its eyes. It is said to be taller, thinner, and has bigger footsteps than the average wild pig. When encountered, a strong wing would blow and would feel weak because of its strong and unique smell.

The master of the deer is called the Mananangot, characterized as a small but swift deer. It is said that that nobody can hunt the Mananangot; the hunting dog would chase it, it will just swing its antlers with the branches and will disappear from sight.

Kung Makita ang kolihang nagalupad, nagbuot pasabot kini nga adunay duol nga paryente nga mamatay.

Aduna say tinuohan nga ang kada hayop sa kalasangan adunay leder, nga adunay gahum nga gihatag tungod kay ginabantayan sila sa mga engkanto sa bukid. Ingun sa mga mangagayam sauna, mailhan nga tagamando kin inga hayop kung dili ni masakitan o maunsa kung pusilon nila.

Usa na niini mao ang Dumaong, ang tagmando sa mga baboy ihalas. Kini ginaingun nga adunay puti mga sungay ug adunay put inga puntik-puntik sa iyang nawung. Ang bangkil niini taas nga ang katas-on mulampas sa iyang mata. Matud pa, mas tangkad, payat, ug dagko ang tunob niini kung ikompara sa normal nga baboy ihalas. Kung kini makit-an o matagbuan sa mangangayam, mubulhot ang kusog nga hangin ug maluya ang nakasugat tungod sa isog ug talagsaong baho niini.

Ang tagmando sa mga binaw maon ang Mananangot, usa ka gamay apan abtik nga binaw. Ginaingun nga walay makadakop sa Mananangot—gukuron sya sa iro, iya lang isangit iyang sungay sa mga sanga ug mawala kini.

Ang mga langgam adunay dako nga kalambigitan sa kultura sa Obo Monuvu, kasagaran nga gilantaw isip tigpadayag sa oras ug mga talimad-on. Ang Philippine Coucal ginaingun nga sinyales sa ulan samtang ang Kidadin alang sa muabot nga tag-init. Ang alimokon nailhan sa tribo diha sa Mt. Apo isip usa ka talimad-on alang sa mga adunay lakaw. Ang direksyon kung asa madungog ang tingog niini adunay pasabot kung angay ba nga mudayun o dili sa lakaw anang adlawa.

Another Alpha is called Anib-anib, the master of monkeys. It is said that the Anib-anib would walk around alone, and is characterized with a scary-looking face. Second in line master is called the Aliwas, who looks a little less scary than the Anib-anib and has a white spot on its chest. An Imamaw is also a huge monkey that dwells in the forest. There was a fable that monkeys were originally humans, but were punished. Once upon a time, a kid stole something. Because of anger, his mother spanked him with a stick, that the gods turned it into its tail. The kid went to the forest away from human eyes and lived there.

They also claimed that a lion resides in their forests, locally known as the Alimaong. It is said to resemble a dog, but with exaggerated features that makes it look scary and feeds on deer.

It was also believed that the Philippine Eagle used to be huge in size, bigger than what it is now. It would even use its talons to pick humans and bring them to their nest. However, at present, Philippine Eagles are smaller in size, and are incapable of lifting humans as they fly. The Philippine Eagle is protected as it thinks of the Obo Monuvu as a partner in the forests.

In the territory where the ancestral domain and the Pusaka Impon lies, the forests, rivers, and sacred places are valued and protected-- if these places vanish, so will the Obo Monuvu. With them are the culture and traditions of the ancestors, especially the Pabiyan Gantangan or the customary laws that will guide the actions of the tribe.

Ang Anib-anib mao ang tagamando sa mga unggoy. Ginaingun nga nagalakaw sya nga naginusara, ug adunay dagway nga bangason. Ang sunod niya mao ang ginatawag nga Aliwas, nga dili kayo bangason pareho sa Anib-anib ug adunay puti nga marka sa iyang dughan. Aduna sayginatawag nga Imamaw, usa ka dako nga unggoy nga naglatagaw diha sa kalasangan. Adunay storya sa gigikanan sa unggoy, usa daw kini ka bata kaniadto nga nangawat ug gibunalan sya sa iyang inahan tungod sa iyang kasuko, ug ang bunal nahimo nga ikog ug nidagan sya disto sa lasang ug didto na nipuyo.

Matud ba, adunay hayop nga anaa sa lasang nga susuma sa leon ug hulagway, ang Alimaong. Ingun pa, pareho kanig nawung sa iro apan mas hadlok tan-awun ug nagakaon kining binaw.

Ginaingun sad nga ang agila kaniadto dagko, mas dagko sa kung unsa sila karun. Ginagamit niya iyang mga tiil sa pagkuha sa tao ngadto sa ilang salag. Apan sa karun, gagmay na kini ug dili na nila kaya nga bitbiton ang tao sa kahanginan. Usa sa giampingan mao ang langam nga agila nga sukad sa ilang pagkahimugso sa kalasangan dinhi sa Obo Monuvu ug silingan nga lugar, nagpabilin ang maong agila kay dinhi ilang ginaisip nga kauban diha sa kalasangan.

Kining dapita nga gipuy-an sa tribong Obo Monuvu sulod sa yutang kabilin ug Pusaka Impon, ginaaampingan ang kalasangan, sapa, tubig, ug mga sagradong lugar kay kung mawala ning mga lugara, mawala pud ang Obo Monuvu. Uban kanila ang ilang malungtaron nga kultura ug tradisyon nga gibilin sa among katigulangan ilabina ang kostumanghong pamalaod o ang Pabiyan Gantangan nga maoy mupahan-ay sa buluhaton ug balaudnon sa Obo Monuvu.

These resources are undeniably valuable to the Obo Monuvu. Since time immemorial, the indigenous community has a system in managing these resources, assuring that its usage will be for the benefit of the survival of their community and culture. Just like other indigenous communities, they have a leader referred to as the “datu” appointed by the community and elders because of their leadership skills. The Datu is then responsible with the important decisions in the community and serves as the “protector” of the people, for instance negotiating in times of the “husay” for the “sala” committed by a community member. Leaders in the community may be either male or female, as the “gift” of leadership is what matters to the community.

However, as different influences came in the community, their resource governance and leadership also evolved and, in some cases, integrated with the mainstream politics to harmonize both indigenous and government policies in managing the resources in the ancestral domain and the people.

In the past, territories are determined by clan or by sitio headed by a Datu, using bodies of water as traditional boundaries. Within this territory, it is the responsibility of the Datu to keep peace and order in the community. For instance, if a hunter hunt in a different territory, the hunters, with their Datu, shall have a negotiation on the accountability for hunting in a different territory.

In terms of conflict, a “husay” or settlement is conducted at sitio level. If resolution is still not achieved, the husay shall be brought to the Barangay Tribal Council where the sanctions and penalties shall be decided by the parties involved mediated by the Council of Elders and Leaders. In the present time, if the conflict is still not resolved by the Tribal Council, the conflict shall be brought to the Barangay Council for resolution and further actions.

Ang kining mga kabtangan adunay importansya alang sa mga Obo Monuvu. Sukad pa sauna, aduna na silay mga sistema sa pagdumala sa ilang mga kahinguhaan, pagpasigurado nga ang paggamit niini alang sa kaayuhan sa komunidad ug sa kultura. Pareho sa uban nga tribo, adunay ginaila nga Datu nga gipili sa mga tao ug sa mga katigulangan tungod sa iyang abilidad isip usa ka lider. Ang Datu responsable diha sa mga importante nga mga desisyon nga pagahimuon sa komunidad ug mamahimogtagaprotekta sa iyang katawhan, sama sa panahon kung asa magpatigayon ug husay alang sa sala nga nahimo sa iyang tao. Ang mga lider pwede babae o lalaki, kay alang nila, ang pagkalider mao ang kinahanglan alang sa kominudad.

Apan, tungod sa mga impluwensya nga naabot sa komunidad, ang ilang pagdumala naba-o, ug sa uban, giusa sa modernong pagdumala arun mag-uyon ang tradisyunal ug pang-gobyernong mga polisiya diha sa pagdumala sa kahinguhaan say utang kabilin ug sa katawhan.

Sauna, ang mga teritoryo ginabase sa kaliwatan o sa sitio nga gipaguluhan sa Datu, pinaagi sa paggamit sa mga tubig isip mga utlanan. Sulod ani nga teritoryo, ang Datu magdumala arun adunay kalinaw ug kahapsay sa komunidad. Kung ang usa ka mangangayam makadakop o mudakop ug hayop sa lahi nga teritoryo, adunay panagstoryahan kung unsa ang tulubagon diha sa pagpangayam sa lahi nga teritoryo.

Sa panahon sa panagbangi, pagahimoon ang husay sa sitio. Kung lini wala nasulbad, isaka kini sa Barangay Tribal Council kung asa storyahan ang mga penalidad nga desisyonan sa mga nagbangi diha sa presenya sa konseho sa lideres ug katigulangan. Sa karun, kung ang bangi wala pa gihapon naresolba sa tribal council, isaka na kini sa Barangay Council para sa pagresolba sa bangi ug dugang pang mga aksyon nga kiahanglan.

To strengthen the policies that protects the resources of the community, a group was formed by the three barangays along with the other two communities of the Obo Monuvu, Amabel and Manobisa-- the Magpet Pusaka Impon Conservation Association- Don Panaca, Imamaling, Manobo, Manobisa, and Amabel, commonly known as MAGPICA-DIMMA. The association serves as the unification of the five barangays in the conservation of the forests and watersheds in the ancestral domain for the benefit of the tribe of the present and future generations.

The association respects the existing policies and power dynamics in each community, as its role is to be the organization that raises awareness on conservation and advocate on the sustainable development through lobbying for projects to benefit the socio-economic needs of the people without compromising the environment.

The Obo Monuvu culture is thriving amidst the modern influences, especially to the younger generations. However, the Elders and Leaders of the community are striving into keeping their culture alive. The traditional ecological knowledge of the indigenous community as well as the history of their traditional landmarks are indispensable treasures that is helpful towards their present policies and laws towards protecting their territory. To the Obo Monuvu, the forests and waters are the beginning and reason of their survival as it serves as their market-- where their needs are provided by nature. The time that these resources are no longer available is the time that their culture also cease to exist because of its deep connection to the tribe.

Arun mapakusgan ang mga polisiya nga nagaprotekta sa kahinguhaan sa komunidad, usa ka grupo ang namugna sa tulo ka barangay kauban ang Amabel ug Manobisa, mao ang Magpet Pusaka Impon Conservation Association- Don Panaca, Imamaling, Manobo, Manobisa, and Amabel, nga mas nailhan nga MAGPICA-DIMMA. Ang asosasyon nagsilbi isip paghiusa sa lima ka barangay diha sa pagkonserba sa kalasangan ug katubigan sa yutang kabilin para sa kasamtangan ug sa umaabot nga henerasyon sa tribo.

Ang asosasyon nagarespeto sa mga polisiya ug lederato sa matag usa nga komunidad, tungod kay ang papel sa asosasyon mao ang paghatag ug kahibalo sa konserbasyon ug pag-adbokasiya sa sustenableng kalabohan pinaagi sa pagpangita ug mga proyekto alang sa ekonomikanhong aspeto nga wala ginakompromisa ang kalasangan ug katubigan.

Ang kultura sa Obo Monuvu naa gihapon maski naa ang modernong impluwensya, labaw na sa mga kabatan-unan. Apan, ang mga katigulangan ug mga lederes naningkamot arun dili mawala ang tradisyon. Ang tradisyunal nga kahibalo sa mga kinabuhi diha sa lasang ug kasaysayan sa mga ilhanan sa yutang kabilin magpabilin nga importanteng bahandi sa tribo nga makatabang sa mga kasamtamang mga polisiya diha sa pagprotekta sa teritoryo. Alang sa Obo Monuvu, and kalasangan ug katubigan mao ang sinugdanan ug rason sa pagkabuhi sa tribo tungod kay kini mao ang palengke-- kung asa ang tanan nga pangihanglanon makuha. Sa panahon nga mawala kaning kahinguhaan mao sad ang panahon nga ang kultura sa tribo mawala tungod sa lalom nga koneksyon niini sa tribo.

